

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Кафедра соціології

Робоча навчальна програма дисципліни
МАСКУЛІННІСТЬ ТА ЧОЛОВІЧИ СТУДІЇ

2018-2019 навчальний рік

Організаційно-методична характеристика навчальної дисципліни	
Академічна характеристика	Структура
Рік навчання – 4 Триместр – 7 (осінній) Кількість годин на тиждень – 3 Статус курсу – вибірковий (цикл професійної та практичної підготовки) Кількість кредитів ЄКТС – 4	Загальний обсяг годин – 120 Аудиторні заняття: 40, з них: лекційних – 20 семінарських – 20 Самостійної роботи – 80 Вид підсумкового контролю: залік

Укладачка: Тамара Марценюк, кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології t.martsenyuk@ukma.edu.ua

АНОТАЦІЯ

Метою курсу є вивчення чоловіків і маскуліностей у рамках гендерних досліджень і феміністичних рухів. Основне завдання курсу полягає у тому, аби критично (базуючись на соціально-конструктивістській парадигмі) проаналізувати конструювання маскуліностей у різних сферах соціального життя, дізнатися про напрямки і зміст чоловічих студій у західній та вітчизняній соціології, розкрити особливості чоловічого руху, зокрема, його профеміністичного напрямку.

На курсі обговорюватимуться такі дискусійні проблеми, як криза маскуліності, зміна гендерних ролей та її вплив на визначення сучасних чоловічих ідентичностей, гегемонна та альтернативні маскуліності, гомосексуальність і чоловіча сексуальність, проблема батьківства, деструктивні чоловічі практики, роль чоловіків у боротьбі за рівні права і можливості тощо. Особлива увага приділятиметься проблемі гендерних трансформацій на пострадянському просторі та сучасних українських маскуліностей.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Вступна лекція-бесіда на тему «Гендерні дослідження і чоловіки як об'єкт вивчення. Чоловічі студії в XXI ст.» (2 год). *5 вересня (1 тиждень)*

Тема 2. Маскуліність як соціально-культурний конструкт. Міжкультурні особливості маскуліностей (2 год). *5 вересня (1 тиждень)*

Тема 3. Теоретизуючи маскуліності: гегемонна маскуліність і влада, поняття кризи маскуліності (2 год). *12 вересня (2 тиждень)*

Тема 4. Гендерна соціалізація і чоловіки. Гомосоціальні чоловічі сфери (на прикладі спорту) (2 год). *19 вересня (3 тиждень)*

Тема 5. Маскулінність і насилля. Радянські і пострадянські маскулінності: особливості конструювання (2 год). *26 вересня (4 тиждень)*

5 тиждень – пропускаємо

Тема 6. Альтернативні маскулінності. Гомосексуальність і явище гомофобії (2 год). *10 жовтня (6 тиждень)*

Тема 7. Чоловіки і здоров'я (2 год). *17 жовтня (7 тиждень)*

8 тиждень – самотійна робота

Тема 8. Чоловіки, приватна сфера і татівство (2 год). *31 жовтня (9 тиждень)*

Тема 9. Гендерна рівність і права чоловіків: міфи та реальність. Антифеміністичні чоловічі рухи (2 год). *7 листопада (10 тиждень)*

Тема 10. Роль чоловіків у забезпеченні гендерної рівності. Профеміністичні чоловічі рухи (2 год). *14 листопада (11 тиждень)*

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Увага! Літературу до курсу (паперову і онлайн) можна знайти у бібліотеці і/або на сайті бібліотеки НаУКМА у рубриці «Матеріали до курсу» за лінком http://194.44.142.55/F/?func=find-b&request=00360&find_code=WON&local_base=courses

Тема 1. Маскулінність як соціально-культурний конструкт. Чоловічі студії як напрямок гендерних досліджень (2 год). *12 вересня (2 тиждень)*

1. Поняття маскулінності та його історія.
2. Дослідження чоловіків і парадигми маскулінності (біологічна, психоаналітична, соціально-психологічна і постмодерністська).
3. Чоловічі студії: виникнення та розвиток. Дослідження чоловіків у пострадянському просторі.
4. Основні теоретичні поняття чоловічих студій: гегемонна маскулінність; криза маскулінності; маскулінність, націоналізм і глобалізація; гомосоціальне чоловіче середовище.

Основна література:

1. Бёрд Ш. Теоретизируя маскулинности: современные тенденции в социальных науках // *Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскулинности и постсоветские практики* / Под ред. Ш. Берд и С. Жеребкина. – СПб.: Алетейя, 2008. – С. 7-37.
2. Мещеркина Е.Ю. Социологическая концептуализация маскулинности // *Социс.* – 2002. - № 11.- С.15-26.

Додаткова література:

1. Бем С.Л. [Маскулінність-фемінність: про статеву диференціацію](#) // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27. – С. 7-21.
2. Вершинина Д.Б. [Маскулинность как политическая ценность в контексте гендерного дискурса](#) // *Полис.* – 2007. - № 4. – С. 100-112.
3. Кон И.С. Меняющиеся мужчины в изменяющемся мире // *Этнографическое обозрение.* – 2010. - № 6. – С. 99-114.
4. Кон И. Кризис маскулинности и возникновение «мужского вопроса» (Глава 1) // *Мужчина в меняющемся мире.* – М.: Время, 2009. – С. 13-26.

5. Кон І. [Чоловіки, які змінюються у мінливому світі](#) (Розділ «Чоловічі дослідження і парадигми маскулінності») // Незалежний культурологічний часопис «Ї». – 2003. – № 27. – С. 7-48.
6. Марценюк Т. Гендер і чоловіки // [Гендер для всіх. Виклик стереотипам](#). – К.: Основи. – 2017. – С. 199-216.
7. American Men's Studies Association (about, news, resources; Journal of Men's Studies) <http://mensstudies.org/>
8. Hearn J. Critical studies on men in ten European countries: the state of academic research / J. Hearn, K. Pringle, U. Muller, E. Oleksy, E. Lattu, J. Chernova, et al. // Men and masculinities. – 2002. – 4(4). – С. 380-408.
9. Men's and Masculinity: a Global and Historical Bibliography / compiled by D.F. Janssen. – Men's Studies Press, 2007. – 250 p.

Тема 2. Теоретизуючи маскулінності: гегемонна маскулінність і влада, поняття кризи маскулінності (2 год). 19 вересня (3 тиждень)

1. Поняття гегемонної маскулінності. Відносини між маскулінностями: гегемонія, субординація, співучасть, маргіналізація.
2. Критика та переосмислення концепції гегемонної маскулінності.
3. Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності.

Основна література:

1. Бурейчак Т. [Погані часи для чоловіків? Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності](#) / Тетяна Бурейчак // Соціологія: теорії, методи, маркетинг. – 2011. – No 1. – С. 79-94.
2. Connell R.W., Messerschmidt J.W. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept // Gender and Society. – 2005. – Vol. 19. – № 6. – P. 829-859.

Додаткова література:

1. Бурдые П. Гегемония мужчин (основные идеи) / Социальные и гуманитарные науки: Отечественная и зарубежная литература. Серия 11. Социология. – 2003. - №1. – С.8-27.
2. Бурейчак Т. [Чоловіки в кризі: українські медіа-дискурси та гендерна ідеологія](#) // Український соціум. – No 2 (37). – 2011. – С. 35-50.
3. Коннелл Р. [На захист маскулінності](#) // Незалежний культурологічний часопис «Ї». – 2003. – № 27. – С. 49-70.
4. Марценюк Т. Гендер і чоловіки // [Гендер для всіх. Виклик стереотипам](#). – К.: Основи. – 2017. – С. 199-216.
5. Connell R.W. The Social Organisation of Masculinity (Chapter 3) / Masculinities. – Polity Press, 2006. – P. 67-86.
6. Hearn J. From hegemonic masculinity to the hegemony of men // Feminist Theory. – 2004. – 5(1). – P. 49–72.
7. Kimmel M.S. The Masculine Mystique // Manhood in America: A Cultural History. – Oxford University Press, 2006. – P. 173-191.
8. Kimmel M.S. Wimps, Whiners, and Weekend Warriors: The Contemporary Crisis of Masculinity and Beyond // Manhood in America: A Cultural History. – The Free Press, 1997. – P. 291-328.
9. Messerschmidt J.W. Engendering Gendered Knowledge: Assessing the Academic Appropriation of Hegemonic Masculinity // Men and Masculinities. – 2012. – 15(1). – P. 56-76.

Тема 3. Гендерна соціалізація і чоловіки. Гомосоціальні чоловічі сфери (на прикладі спорту) (2 год). 26 вересня (4 тиждень)

1. Гендерна соціалізація і маскуліність: особливості виховання хлопчиків.
2. Насильство у школі: буллінг і хейзінг.
3. Соціологія спорту і гендерні ідентичності чоловіків.

Основна література:

1. Кон И.С. Мальчишество как социокультурный проект (Глава 1: Что значит быть мальчиком? и Антропология мальчишества – до Воспитательство и опекунов) // Мальчик – отец мужчины. – М.: Время, 2009. – С. 21-42.
2. Кон И.С. Мальчики в школе (Глава 7: Школьное насилие: буллинг и хейзинг) // Мальчик – отец мужчины. – М.: Время, 2009. – С. 492-514.
3. Месснер М. Маскулинность и профессиональный спорт // Антология гендерной теории. – Минск, 2000. - С. 218-235.

Додаткова література:

1. Бурейчак Т. [Як стати «справжнім чоловіком», або Універсальні поради енциклопедій для хлопчиків](#) // Дзеркало тижня. – № 24 (703) 28 червня — 4 липня 2008. – 4 с.
2. Бурейчак Т. Спорт для українських лицарів або подвійне дно бойового гопака // Гендерний журнал «Я». – 2012. – № 1(29) «Гендер і спорт». – С. 18-20.
3. Гладарев Б. [В поисках «мужских» пространств: рыбалка](#) // Мужской сборник. Вып. 3. Мужчина в экстремальной ситуации / Сост. И.А. Морозов, отв. ред. Н.Л. Пушкарева. – Москва, «Индрик», 2007. – с. 233-243.
4. Марущенко О. Гендерована фізкультура: дещо про «королів» і «королеву» // Гендерний журнал «Я». – 2012. – [№ 1\(29\) «Гендер і спорт»](#). – С. 30-31.
5. Марценюк Т. Формування маскуліності у дітей шкільного віку // Информационно-просветительское издание «Я», Харьковская женская организация «Крона». – 2008. – Спецвыпуск «Права мужчин в контексте равных прав и равных возможностей». – С. 16-20.
6. Марценюк Т.О., Швець О.П. [Конструювання маскуліності в інституті спорту \(на прикладі українських футболістів\)](#) // Наукові записки НаУКМА. – Соціологічні науки. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2011. – С. 58-65.
7. Кириленко О. Спортивна активність у гендерному контексті // Гендерний журнал «Я». – 2012. – [№ 1\(29\) «Гендер і спорт»](#). – С. 32-35.
8. Поллак У. Настоящие мальчики: Как спасти наших сыновей от мифов о мальчишестве. – М.: Ресурс, 2013. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*
9. Adams A., Anderson E., McCormack M. Establishing and Challenging Masculinity: The Influence of Gendered Discourses in Organized Sport // Journal of Language and Social Psychology. – 2010. - № 29(3). – P. 278–300.
10. Kimmel M. Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men (Understanding the Critical Years Between 16 and 26). - NY: HarperCollins Publishers, 2008. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*

Тема 4. Маскуліність і насилля. Радянські і пострадянські маскуліності: особливості конструювання (2 год). 10 жовтня (6 тиждень)

1. Деструктивні маскуліності: причини і наслідки.
2. Маскуліність і націоналізм.
3. Чоловіки на ринку праці. «Успішні» та «неуспішні» чоловіки.

4. «Нові» маскулінності у пострадянські часи. Метросексуал як феномен конс'юмеристського суспільства.

Основна література:

1. Коновалов Д. [Новые маскулинности: украинский дисплей](#) // Гендерные исследования. – 2004. – № 10. – С. 226-234.
2. Нейджел Дж. [Маскулінність та націоналізм; ґендер та сексуальність у творенні націй](#) // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27.
3. Салагаев А.Л., Шашкин А.В. [Насилие в молодежных группировках как способ конструирования маскулинности](#) // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2002. – №1. – С. 151-160.
4. Остроух И.Г. Метросексуал – стиль жизни, форма самореализации и самосознание мужчины в постиндустриальном обществе // Этнографическое обозрение. – 2006. – № 4. – С.14-22.

Додаткова література:

1. Бурейчак Т.С. «Козак» як ґендерно-національний маркер української конс'юмеристської культури // Методологія, теорія та практика соціологічного дослідження сучасного суспільства: Збірник наукових праць. Том 2. - Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. – 2006. – С. 241-247.
2. Данилова Н. [Трансформація мужественности в «проективной» и «реальной» карьере инвалида войны](#) // Гендерные исследования. – 2001. – №6. – С.259-270.
3. Данилова Н. [Срочники, пиджаки, профессионалы: разные мужественности участников постсоветских войн](#) // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2005. – Т. 5. – № 2 (31). – С. 110-126.
4. Жеребкин С. [Наслаждение быть украинцем: украинская маскулинность и Оранжевая революция](#) // Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскулинности и постсоветские практики / Под ред. Ш. Берд и С. Жеребкина. – СПб.: Алетейя, 2008. – С. 224-245.
5. [Жінки і чоловіки в Україні. Статистичний збірник](#) / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 106 с. (Розділ 5 «Правопорушення»).
6. Забужко О. Гендерная структура украинского колониального сознания: к постановке вопроса // О муже(N)ственности: Сборник статей, Сост. С. Ушакин. - М.: Новое литературное обозрение, 2002. – С.378-394.
7. Кауфман М. [Конструювання маскулінності та тріада чоловічого насильства](#) // Гендер в деталях, 27 грудня 2016 р.
8. Кон И.С. Агрессивность и принятие риска (Глава 2) // Мальчик – отец мужчины. – М.: Время, 2009. – С. 209-242.
9. Кон И. [Мускулистая маскулинность. Атлетизм или милитаризм?](#) // Гендерные исследования. – 2001.- №6. – С.114-127.
10. Марценюк Т.О. [Гендер і нація в українському суспільстві: маскулінності та Євромайдан 2013-2014](#) // Я : гендерний журнал. - 2015 (37). - № 1. - С. 4-9.
11. Михель Д. [Мужчины, мальчики и поле боя](#) // Гендерные исследования. – 2001.- № 6. – С.133-149.
12. Роткирх А. ["Беспутная жизнь": секс, семья и социальная мобильность в мужских автобиографиях](#) // Семейные узы: модели для сборки / Под ред. С. Ушакина. - Новое литературное обозрение, 2004. – 23 с.

13. Рябова Т. Б., Рябов О. В. [«Настоящий мужик»: о гендерном измерении символической политики](#) // Женщина в российском обществе. – 2011. – № 3. – С. 68-72.
14. Тартаковская И. [«Несостоявшаяся маскулинность» как тип поведения на рынке труда](#) // Гендерные отношения в современной России: исследования 1990-х годов: Сборник научных статей / Под ред. Л.Н. Попковой, И.Н. Тартаковской. – Самара: Изд-во «Самарский университет», 2003. – 26 с.
15. Ходырева Н. [Причины физического насилия: сущность рода или дисбаланс власти?](#) / О муже(N)ственности: Сборник статей, Сост. С.Ушакин, - Москва: Новое литературное обозрение, 2002. – С.161-186.
16. Чернова Ж. Романтик нашего времени: с песней по жизни // О муже(N)ственности: Сборник статей, Сост. С. Ушакин, - М.: Новое литературное обозрение, 2002. – С. 452-478.
17. Шабурова О. Мужик не суетится или пиво с характером // О муже(N)ственности: Сборник статей, Сост. С.Ушакин, - М.: Новое литературное обозрение, 2002. – С. 523-555.
18. Юрчак А. Мужская экономика: «Не до глупостей, когда карьеру куешь» // О муже(N)ственности: Сборник статей, Сост. С.Ушакин, - Москва: Новое литературное обозрение, 2002. – С. 245-268.
19. Riabchuk A. Homeless Men and the Crisis of Masculinity in Contemporary Ukraine // Gender, Politics, and Society in Ukraine / ed. by Olena Hankivsky and Anastasiya Salnykova. – University of Toronto Press, 2012. - P. 204-221. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*

Тема 5. Альтернативні маскулінності. Гомосексуальність і явище гомофобії (2 год). 17 жовтня (7 тиждень)

1. Альтернативні маскулінності та практики. Гетеро/гомосоціальність, гетеро/гомосексуальність, гетеро/гомофілія, гетеро/гомоеротизм.
2. Явище гомофобії та конструювання гендерної ідентичності.
3. Аналіз соціальних ідентичності чоловіків, які мають секс із чоловіками.

Основна література:

1. Касянчук М.Г., Лещинський Є.Б. [Аналіз соціальних ідентичностей чоловіків, які мають секс з чоловіками, в українському суспільстві \(на прикладі Донецької області\)](#) // Український соціум. – 2008. – № 3 (26). – С. 17-29.
2. Киммел М. Маскулинность как гомофобия: страх, стыд и молчание в конструировании гендерной идентичности // Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскулинности и постсоветские практики / Под ред. Ш. Берд и С. Жеребкина. – СПб.: Алетейя, 2008. – С. 38-57.
3. Кон И.С. Гомосоциальность и гомосексуальность. О природе мужского общения. – 11 с.

Додаткова література:

1. Бэр Б. Дж. [Возвращение денди: гомосексуализм и борьба культур в пост-советской России](#) // О муже(N)ственности: Сборник статей. / сост. С. Ушакин. - Новое литературное обозрение, 2002. – 20 с.
2. Кон И. Альтернативные маскулинности. Исторический экскурс // Мужчина в меняющемся мире. – М.: Время, 2009. – С. 79-95.
3. Марценюк Т. О. [ЛГБТ сім'ї в Україні: відтворення патріархату чи альтернатива владному дискурсу?](#) // Наукові записки НаУКМА. - 2012. - Т. 135: Соціологічні науки. - С. 50-58.

4. Марценюк Т. [Страх розмаїття: національні властивості толерантності і гомофобії](#) // Критика. – Листопад-грудень 2009. – Рік XIII, Число 11-12 (145-146). – С. 10-13.
5. [На піднесенні. Становище ЛГБТ в Україні в 2017 р.](#) – Київ: Наш світ, 2018. – 55 с.
6. Омельченко Е.В. В поисках гомофобии. Опыт исследования механизмов исключения «другой» сексуальности в провинциальной молодежной среде // В поисках сексуальности. Сборник статей / Под ред. Е.Здравомысловой и А. Темкиной. – СПб.: Изд-во Д. Буланин, 2002. – С. 469 – 508.
7. Чернова Ж. Нормативная мужская сексуальность: (ре)презентации в медиадискурсе // В поисках сексуальности / Под ред. Е. Здравомысловой и А. Темкиной. – СПб. Изд-во «Дмитрий Буланин», 2002. – С. 527-549.
8. Yusupova M. Between Militarism and Antimilitarism: 'Masculine' Choice in Post-Soviet Russia // [Gender and Choice after Socialism](#) / Edited by Lynne Attwood, Elisabeth Schimpfössl, Marina Yusupova. – London: Palgrave MacMillan, 2018. – P. 187-215.

Тема 6. Чоловіки і здоров'я (2 год). 31 жовтня (9 тиждень)

1. Чоловіче здоров'я як соціальна проблема.
2. Гегемонна маскуліність та інвалідність.

Основна література:

1. Кон І. Гегемонна маскуліність як чинник чоловічого (не)здоров'я // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 4. – С. 5-16.
2. Стрельник Е. Гегемонная маскулинность и инвалидность: конфликты идентичностей и ресурсы их преодоления // [Способы быть мужчиной: Трансформации маскулинности в XX веке](#) / ред.-сост. И.Н. Тартаковская. – М.: Звенья, 2013. – С. 216-224.

Додаткова література:

1. [Самооцінка стану здоров'я населенням України](#) / КМІС: прес-реліз [електронний документ], травень 2018 р. – 5 с.
2. [Жінки і чоловіки в Україні. Статистичний збірник](#) / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 106 с. (Розділ 2 «Охорона здоров'я»).
3. Залучення чоловіків до збереження здоров'я в Україні: Аналітичний звіт / Фонд народонаселення ООН, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту. – К., 2006. – 68 с.
4. Кон І. Мужское здоровье // Мужчина в меняющемся мире. – М.: Время, 2009. – С. 284-298.
5. Павлов Б. Отношение мужчин среднего класса к здоровью // [Способы быть мужчиной: Трансформации маскулинности в XX веке](#) / ред.-сост. И.Н. Тартаковская. – М.: Звенья, 2013. – С. 204-215.
6. Рингач Н.О. [Проблема надсмертності чоловіків в Україні: гендерний аналіз у державному управлінні охороною громадського здоров'я](#) // Стратегічні пріоритети. – 2008. - № 3 (8). – С. 142-148.
7. Ставлення і поведінка чоловіків щодо проблеми репродуктивного здоров'я та шляхів його збереження // Репродуктивне та статеве здоров'я чоловіків (соціологічний аналіз) / Фонд народонаселення ООН, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту. – К., 2005. – С. 24-39.
8. Connell R.W. Men's Health (Chapter 10) // The Men and The Boys. - Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 2000. - P. 177-196. (Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)

Тема 7. Чоловіки, приватна сфера і татівство (2 год). 7 листопада (10 тиждень)

1. Інститут татівства: криза чи зміна?
2. Залучення чоловіків до догляду за дітьми. Поняття відповідального татівства.

Основна література:

1. Кон И. «Кризис отцовства» - кризис чего? / Отцовство и отцовские практики // Мужчина в меняющемся мире. – М.: Время, 2009. – С. 302-307.
2. Кон И. Отцовские практики в Европе / Отцовство и отцовские практики // Мужчина в меняющемся мире. – М.: Время, 2009. – С. 364-368.
3. Кон И.С. Отцовство как социокультурный институт [электронный документ]. – 15 с.

Додаткова література:

1. Авдеева А. Ресурсы и барьеры активного участия отцов в заботе о детях // [Способы быть мужчиной: Трансформации маскулинности в XX веке](#) / ред.-сост. И.Н. Тартаковская. – М.: Звенья, 2013. – С. 77-96.
2. Бурейчак Т., Марценюк Т. Скандинавська утопія? Гендерна рівність і трудові vs. репродуктивні ресурси у Швеції // Журнал соціальної критики «Спільне», випуск «Гендер і праця». - № 6. – 2013. – С. 189-194.
3. Вулф-Лайт П. [Повернути батька додому](#) // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27. – С. 138-149.
4. Кандуба Т. Суспільний погляд на проблему батька-одинака: соціологічний аналіз // [Чоловік і маскуліність у площині тексту: збірник наукових статей](#) / гол. ред. М. Варикаша. – Бердянськ, 2014. – С. 276-281.
5. Кон И. Положение отцов в современной России / Отцовство и отцовские практики // Мужчина в меняющемся мире. – М.: Время, 2009. – С. 368-381.
6. Марущенко О. [Партнерські пологи: парадокси чоловічої ролі](#) // Гендер в деталях, 23 серпня 2018 р.
7. Марценюк Т. [Відповідальне батьківство та гендерна рівність](#) // Информационно-просветительское издание «Я», Харьковская женская организация «Крона». – 2008. – Спецвыпуск «Новые роли для украинских женщин». – С. 12-13.
8. Портер Е. [Незалежність, батьківство та відповідальне громадянство](#) // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27. – С. 50-70.
9. Приріз М. [Активне батьківство з перших днів життя дитини](#) // Гендер в деталях, 23 серпня 2018 р.
10. Рождественская Е. Отцовство: либеральный тренд от отца к папе? // [Способы быть мужчиной: Трансформации маскулинности в XX веке](#) / ред.-сост. И.Н. Тартаковская. – М.: Звенья, 2013. – С. 60-76.
11. Саніна Т. [Усвідомлене батьківство: як його зрозуміти та практикувати?](#) // Гендер в деталях, 20 серпня 2018 р.
12. Чапай А. [Батько в декреті](#) // Father's Club: Отцовский клуб, ответственное отцовство, отцы и дети. – 2015.
13. Чернова Ж. [Семейная политика в западноевропейских странах: модели отцовства](#) // Журнал социологии и социальной антропологии. – Т. XV. – №1 (60). – С. 103-123.
14. Koshulap I. Cash and / or Care: Discourses and Practices of Fatherhood in Contemporary Ukraine. – Central European University: for degree of MA in Gender Studies, Koshulap, Iryna (2007), Cash and / or Care: Discourses and Practices of Fatherhood in Contemporary Ukraine, Central European University, for degree of MA in Gender Studies, 2007. – 58 p.

15. Wall G., Arnold S. How Involved is Involved Fathering? An Exploration of the Contemporary Culture of Fatherhood // Gender and Society. – 2007. – Vol. 21 (4). – P. 502-527.
16. Williams S. What is Fatherhood? Searching for Reflexive Father // Sociology. – 2008. – Vol. 42 (3). – P. 487-502.

Тема 8. Чоловічий рух і чоловічі організації (2 год). 14 листопада (11 тиждень)

1. Чоловічий рух: світовий досвід розмаїття боротьби за права чоловіків. Основні напрямки чоловічого руху (на прикладі США): антифеміністичні та профеміністичні чоловічі організації. Роль чоловіків у забезпеченні гендерної рівності та боротьбі із гендерним насильством.
2. Світова кампанія #HeforShe, створена за підтримки ООН Жінки, яка залучає чоловіків і хлопців до боротьби за гендерну рівність і задля феміністичної підтримки жінок.
3. Чоловічі організації в Україні (Чоловіки проти насильства, Міжнародний союз мужніх татусів, тато-школи). Роль чоловічих організацій у забезпеченні гендерної рівності.

Основна література:

1. Марценюк Т. [Роль чоловіків у боротьбі із гендерним насильством : \(на прикладі США\)](#) // Я : гендерний журнал. - 2016. - № 2 (41) «Гендер і насильство». - С. 29-31.
2. Farrell W. The Myth of Male Power. – N.Y.: Simon and Schuster, 1993. – Introduction & Part 1, p. 11-41.
3. Messner M.A. Politics of Masculinities: Men in Movements. – Sage, 1997. – Chapter 1, P. 1-15.

Додаткова література:

1. Біндел Дж. [Чому чоловіків потрібно виключати з феміністичного руху](#) // Гендер в деталях, 25 січня 2017 р.
2. Вотсон Е. [Чому чоловіків потрібно включати до феміністичного руху](#) // Гендер в деталях, 22 січня 2017 р.
3. Марценюк В. Проект «Олег»: шлях до гендерної рівності // Інформаційно-просвітительське видання «Я», Харківська жіноча організація «Крона». – 2006. – № 3 (15). – с. 22-23.
4. Мельниченко Н. [Шукайте чоловіка. Чому чоловічі гендерні рухи в Україні залишаються маргінальними](#) // Тиждень, 8 березня 2013 р.
5. [Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів та насильства щодо жінок](#). – К.: UNFPA Ukraine, 2018.
6. [ТАТО-ШКОЛА: ЯК СТВОРИТИ ТА ЗАБЕЗПЕЧИТИ СТАЛЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ](#). Методичний посібник: Шерстюк О.М., Марценюк В.А., Мотигін В. В. - Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2009. – 124 с.
7. Шнырова О.В. [«Мужчины в их жизни». Некоторые размышления о роли мужчин в суфражистском движении](#) // Диалог со временем. – 2010. – № 31. – С. 308-337.
8. Baumli F. Man Freeing Man / New Atlantis Pr, 4 edition - September 2, 1991. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*
9. Connell R.W. Changing Masculinities (Part 5) // The Men and The Boys. - Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 2000. - P. 197-226. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*
10. Crowley J. Defiant dads: Fathers rights activists in America - Cornell University Press, 2008. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*

11. Donovan B. Political Consequences of Private Authority: Promise Keepers and the Transformation of Hegemonic Masculinity // Theory and Society. – 1998. – Vol. 27. – No. 6. – P. 817-843.
12. Goldrick-Jones A. Men Who Believe in Feminism. – Praeger Publishers, 2002. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*
13. Involvement of Men in the Gender Equality Initiatives in the European Union: Study Report. - Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. – 53 p.
14. Kimmel M. Misframing Men. - Rutgers University Press, 2010. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*
15. MENDING INEQUALITIES: Men and Gender Equality in the OSCE Region, ed. by Jamila Seftaoui. – Vienna: OSCE, 2011. – 94 p.
16. Messner M.A. The Limits of «The Male Sex Role»: An Analysis of the Men’s Liberation and Men’s Rights Movements’ Discourse // Gender and Society. – June 1998. – Vol. 12. – № 3. – P. 255-276.
17. Messner M.A. Politics of Masculinities: Men in Movements. – Sage, 1997. *(Увага! За потреби книгу можна взяти у бібліотеці кафедри соціології)*
18. The other half of gender: feminism and men’s role in achieving equality // European Women’s Voice. – Autumn, 2011.
19. Young C. Man Troubles: Making Sense of the Men’s Movement // Human Sexuality. – 1996/1997. – P. 23-29.

Інтернет ресурси для перегляду:

1. [«Кампанія білої стрічки» \(White Ribbon Campaign\)](#)
2. Кампанія Генсекретаря ООН Пан Гі Мун «Зупинимо насильство проти жінок» ([United Nations Secretary-General Ban Ki-moon’s UNiTE to End Violence against Women campaign](#))
3. [Юнаки проти насильства](#), Школа рівних можливостей
4. [Об’єднання батьків-одинаків України](#)
5. «Пройдися милю у її туфлях» ([Walk A Mile in Her Shoes](#))
6. #HeforShe

Тема 9. Гендерна рівність і права чоловіків (2 год). 21 листопада (12 тиждень)

1. Поняття гендерної рівності. Глобальні цілі сталого розвитку ООН 2015-2030: гендерна рівність.
2. Права чоловіків та дискримінація чоловіків.
3. Дискримінація чоловіків в Україні: міф чи реальність?

Основна література:

1. Глобальні цілі сталого розвитку ООН 2015-2030: гендерна рівність <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html>
2. Закон України [«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»](#) від 8 вересня 2005 р. № 2866–IV. – 14 с.
3. [На межі: Вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні](#) / The Equal Rights Trust Country Report Series: 5 Лондон, серпень 2015. – 444 с. // (Розділ 2.1 Дискримінація за ознакою статі, зокрема «Дискримінаційні правові положення», с. 32-42).

Додаткова література:

1. [Жінки і чоловіки в Україні. Статистичний збірник](#) / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 106 с. (Розділ I «Демографічні показники»)
2. Информационно-просветительское издание «Я», Харьковская женская организация «Крона». – 2008. – Спецвыпуск «Права мужчин в контексте равных прав и равных возможностей».
3. [Матеріали Всеукраїнської практичної конференції «Актуалізація прав чоловіків в контексті рівних прав та можливостей»](#), Вінниця, Україна, 18 вересня 2008 р.
4. Порухення прав чоловіків в сімейній сфері // [Права людини в Україні: доповідь правозахисних організацій](#). – Харків: «Права людини», 2014. – С. 354.
5. [Проблеми чоловіків у контексті забезпечення гендерної рівності](#) // 20. Права жінок та гендерна рівність // Комплексне дослідження стану прав людини в Україні «Права людини в Україні – 2008». Узагальнена доповідь правозахисних організацій. – 2 с.
6. [Справа із гендерної дискримінації «Вишняков проти України»](#) // Українська Гельсінська спілка з прав людини, 27.07.2018
7. Хома Т. [Кого дискримінуємо? Відображення гендерних проблем в українському законодавстві](#) // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27. – С. 73-81.
8. Connell R. W. Change among the Gatekeepers: Men, Masculinities, and Gender Equality in the Global Arena // Journal of Women in Culture and Society. – 2005. – Vol. 30. – No. 3. – P. 1801- 1825.

Тема 10. Чоловіки, які підтримують фемінізм (2 год). 21 листопада (12 тиждень)
Презентація групових есе

Доцільні фільми із тематик курсу для домашнього перегляду (не обов'язково, факультативно):

- «Повернення» («Возвращение»), 2003, режисер – Андрій Звягінцев
Тематики із курсу: Соціалізація та норми традиційної маскулінності; пострадянські маскулінності
- «Бійцівський клуб» («Fight Club»), 1999, режисер – Девід Фінчер
Тематики із курсу: маскулінність і насильство, гомосоціальне чоловіче середовище
- «Самотній чоловік» («A Single Man»), 2009, режисер – Том Форд
Тематики із курсу: чоловіча гомосексуальність.
Вітається доповнення списку вашими пропозиціями

Додаткова література до курсу:

1. Бурейчак Т. Соціологія маскулінності: навчальний посібник. – Львів: «Магнолія 2006», 2011. – 142 с.
2. [Гендер, релігія і націоналізм в Україні](#) / ред. Г. Ярманова. – К.: Heinrich Böll Stiftung Warsaw, 2012.
3. Гилмор Д. Становление мужественности: Культурные концепты маскулинности. – М.: РОССПЭН, 2005. – 264 с.
4. [Жінки і чоловіки в Україні. Статистичний збірник](#) / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 106 с.
5. [На перепутьє: методологія, теорія і практика ЛГБТ і квір досліджень](#) / ред.-сост. А. А. Кондаков. – СПб.: Центр независимых социологических исследований, 2014. – 466 с.
6. [Перехресні стежки українського маскуліного дискурсу](#). Культура й література XIX–XXI століть : зб. статей / За ред. Агнешки Матусяк. — К. : Laurus, 2015. — 368 с.
7. [Райдужна книга](#). – К.: Центр «Наш світ», 2018. – 252 с.

8. [Способы быть мужчиной: Трансформации маскулинности в XX веке](#) / ред.-сост. И.Н. Тартаковская. – М.: Звенья, 2013. – 279 с.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Тип роботи	Кількість балів
Робота на семінарах, участь у дискусіях і груповій роботі	10*3=30
Контрольні роботи <i>Пишуться на 5 і 9 семінарах</i>	20*2=40
Залікове групове есе	20
Презентація залікового групового есе (<i>на 10 семінарі</i>)	10
РАЗОМ	100

ВИМОГИ І ОЧІКУВАННЯ ВІД РОБОТИ НА СЕМІНАРАХ

Обов'язковим є прочитання основної літератури до курсу. Знання текстів перевірятиметься на семінарських заняттях і контрольних роботах. Прочитання додаткової літератури до курсу заохочується.

Відпрацювання пропущених семінарських занять очікуються лише у випадку хвороби (бажана наявність медичної довідки), відрадження (бажано засвідчити документом), або іншої вагомий причини (яка пояснюється індивідуально). Відпрацювання передбачає прочитання і презентацію на семінарах дослідження / книги / статті тощо, яка вказана у додатковій літературі до одного із пропущених семінарів, що узгоджується індивідуально із викладачкою.

Відвідини лекцій можуть використовуватися як бонусні бали у випадку відсутності кількох семінарах.

ВИМОГИ ДО ГРУПОВОГО ЕСЕ

Чоловіків, які борються поряд із жінками за гендерну рівність, називають феміністами. Феміністичний чоловічий рух – явище, яке існує не один десяток років. Активісти та інтелектуали переконані, що патріархат і жорсткі гендерні ролі – це те, що гнітить усіх незалежно від статі.

В Україні також створено кілька чоловічих організацій (що працюють із питаннями гендерної рівності) і поступово з'являються активісти-феміністи. Міжнародні та українські організації також підтримують рух чоловіків за гендерну рівність. Зокрема, у липні 2017 року відбувся «HeforShe Congress»¹, на якому низка публічних чоловіків виступили із ідеями гендерної рівності та феміністичною підтримкою жінок.

Тобто, чоловіки стають союзниками у феміністичному русі. У рамках курсу студентки і студенти у командах по 3 роблять групове есе для серії «**Чоловіки, які підтримують фемінізм**», яку буде розміщено на онлайн ресурсі «Гендер в деталях» <https://genderindetail.org.ua>.

Есе має формат:

¹ Див. детальніше <http://she.womo.ua/lang/ru/she-18/>

- інтерв'ю з публічними чоловіками, які називають себе (про)феміністами і на практиці підтримують ідеї гендерної рівності (запис інтерв'ю є обов'язковим і подається разом із фінальним текстом);
- розлогий біографічний вступ про вашого героя (для цього вам слід попросити CV) із доцільною додатковою інформацією (статтями, іншими інтерв'ю тощо);
- 5-6 фото (робите самі чи просите у героя);
- у разі необхідності надаєте посилання на згадувані імена, тексти та інші назви.

Аналог до цього проекту: Безстрашні: вони творять фемінізм в Україні <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/>

Пропозиції героїв для вибору:

- Микола Ябченко (експерт з гендерної політики та спеціаліст з комунікацій Українського жіночого фонду) <https://www.facebook.com/falsum404>
- Ростислав Семків (письменник, літературознавець, директор видавництва «Смолоскип», доцент НаУКМА) <https://www.facebook.com/rostyslav.semkiw>
- Роман Веретельник (критик, літературознавець, перекладач, професор НаУКМА, автор докторської дисертації «Феміністичне прочитання драматургії Лесі Українки» (1989 р., Оттавський університет)) <https://www.facebook.com/rmv.kma>
- Володимир Марценюк (засновник і активіст тато-школи, Вінниця) <https://www.facebook.com/vmartсениuk>
- Олег Марущенко (соціолог, директор та експерт Гендерного інформаційного центру «Крона», редактор журналу «Я») <https://www.facebook.com/Oleg.Marushchenko>
- Артем Чапай (письменник і журналіст, автор книги «Тато в декреті») <https://www.facebook.com/chapeye>
- Дмитро Шуров (соліст гурту Pianoбой, амбасадор руху HeforShe в Україні)
- Георгій Коваленко (православний священник, ректор Відкритого православного університету Святої Софії-Премудрості) <https://www.facebook.com/kovalenkogeorge>
- Сергій Жеребкін (філософ, співзасновник Харківського центру гендерних досліджень, редактор журналу «Гендерные исследования») <https://www.facebook.com/sergey.zharebkin>
- Андрій Книжний (тренер молодіжних проектів освітнього центру «Простір толерантності») <https://www.facebook.com/tolerspace/>
- Денис Пілаш (політолог, редактор журналу соціальної критики «Спільне») <https://www.facebook.com/denis.pilas>
- Олександр Елькін (директор ЕдКемп, радник Міністра освіти і науки України) <https://www.facebook.com/oleksandr.elkin>
- Максим Буткевич (правозахисник, співкоординатор проекту «Без кордонів» ГО «Центр «Соціальна дія») <https://www.facebook.com/maksym.butkevych>
- ваша пропозиція (узгоджена із викладачкою)

Кожна команда сама відповідальна за організацію інтерв'ю, фото, отримання додаткової інформації від героя та узгодження публічності цієї інформації. Ви самі вирішуєте, які запитання ставити, аби вони розкрили такі аспекти:

- Історія залучення до тематики прав жінок, гендерної рівності, фемінізму
- Діяльність, пов'язана із гендерною рівністю, фемінізмом, проектом #HeforShe тощо
- Ставлення до фемінізму у світі та в Україні, до чоловічого профеміністичного руху тощо

Орієнтовний обсяг: 15-30 тис. знаків із пробілами. Прохання чітко вказувати, хто саме із групи відповідальні за яку частину роботи.

Таблиця оцінювання есе

Тип роботи	Максимальна кількість балів
Вступна частина (біографія героя, доречна інформація, посилання на праці чи інтерв'ю героя тощо)	5
Змістовна частина есе: вдало підібрані запитання для розкриття ідеї есе	10
Стилістика написання (оформлення роботи, грамотність, фото)	5
Разом	20

Фінальна здача есе – очікування

Есе подаються в електронному вигляді (обов'язковий формат файлу .doc – оскільки коментарі писатимуться у форматі «track changes») на електронну адресу викладачки t.martsenyuk@ukma.edu.ua до **18 листопада 2018 р.** (24.00). Кожне запізнення на добу – мінус 3 бали.

Після надсилання тексту ви повинні отримати підтвердження на ваш мейл, що листа отримано. Якщо таке підтвердження не надійшло протягом 3 днів після відправлення листа, прохання надіслати його ще раз.

Назва документа – прізвище героя англійською мовою і рік (наприклад, Martsenyuk_2018.doc). До тексту додаєте фото та аудіозапис.

Обов'язкове оформлення титульної сторінки роботи з вказанням такої інформації (прохання скопіювати цю таблицю собі у титульний листок):

Прізвище та ім'я людей у команді хто за яку частину роботи відповідальні	<i>Ви заповнюєте</i>
Назва есе	<i>Ви заповнюєте</i>
Електронні адреси, на які надсилати коментарі	<i>Ви заповнюєте</i>
Кількість балів за есе (із 20), з них	<i>Я заповнюю</i>
Вступ (із 5)	<i>Я заповнюю</i>
Змістовна структура есе (із 10)	<i>Я заповнюю</i>
Стилістика написання (із 5)	<i>Я заповнюю</i>

Недотримання формальних вимог в оформленні есе сприйматимуться як неухвага і каратимуться зняттям балів.

Коментарі до есе і бал за роботу будуть надіслані на електронні адреси.

Авторка курсу

Тамара Марценюк

Завідувач кафедри соціології

Володимир Паніотто